

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Naročnina četrletno 15 Din
 za pol leta 30 Din
 za vse leto 60 Din
 Posamezne številke 1.50 Din
 Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 14. maja 1936.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
 Poštočerkovni račun:
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo
 Oglasi po tarifu
 Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Ivan Cankar — slovenski človek

Ob šestdesetletnici rojstva (10. maja 1876 — 10. maja 1936)

Slovenski umetnik in borec

»Mati — Domovina — Bog!« — »Življenje — Mladost — Ljubezen!« S temi besedami se je pred skoraj osemnajstimi leti poslovil Ivan Cankar od nas. In 10. majnika l. l. je poteklo komaj šestdeset let, kar se je rodil.

Šestdeset let — normalna starost za zdravega povprečnika! Osemnajst let po smrti — cela večnost, ko povprečen smrtnik že navadno izgine tudi iz spomina najožjih svojcev in potomcev. Ne tako Ivan Cankar.

On ni bil normalen povprečnik. V njem je bila prižgana iskra, ki ima tisto božansko moč v sebi, da se s svojimi žarki neugasno vžge v spominu rodu, ki mu je milostno zagorela. Ivan Cankar je gorel od te luči, ki jo je prižgal božanski demon v njem in je bedno životaril, žrtvujoč svojo telesnost, svoj zunanji in notranji blagor, zvesto pokoreč se tej usodni luči, iz katere je izhajalo vse njegovo dejanje in nehanje na zemlji. Ta luč, ta ukazovalni demon v njem je bilo njegovo umetništvo. Kakšna fantastičnost, to umetništvo v zaostalem, za košček golega življenja borečem se narodu! Kakšna igra usode!

Saj smo imeli dobre delavce: pridno so orali, marljivo sejali njivo naše kulture. Prijetno so nam kramljali Jurčiči in Krsniki in Tavčarji! Gorkó so govorili k srcem Jenki in Gregorčiči! Težko je zamahnul s svojo težaško pestjo Anton Askerc. Tedaj pa, kakor da so se odprle globlje globočine te zemlje in nam dale četvorico mladih mož, ki so bili obsedeni od drugega demona, žareli od druge in svetlejše luči. Čez pol stoletja se je spet razlil čudežni Prešernov sijaj po tej zemlji. Med vsemi pa je bil najpestrejši, najmnogovrstnejši Ivan Cankar. Bilo je res, ko da je šnil neki tuj sij iz neznanega osončja v slovenski duhovni

somrak. Še najboljši, najgloblji med nami so stali kakor omamljeni, ko je izginil očem. Kaj je bilo to, — so vpraševali — ali nas je res omamil, očaral s svojimi sanjami? Ali so bile res samo sanje? Težak in čuden problem.

Problem je bil Cankar svojim kritikom in slovenskemu občinstvu vse življenje. Problem nam je ostal ob svoji smrti, problem, ki smo upali, da nam ga razodene in približa čas.

»Še je svež njegov grob — kaj bi s tem grobom danes? Saj nam je vsem, kakor da ni umrl, ko v nas vseh še živi njegovo življenje. O, to je skrivnost tega življenja; hraniti v sebi to življenje, da ne umre, marveč da se bogastvo te dediščine, varno shranjene in varovane, razplodi v tisočeren sad,« tako sem zapisal v svojem mladostnem entuziazmu ob njegovi smrti. Tako sem domneval. Tako so upali mnogi z menoj. — In danes?

Kdo se dandanes bridko ne nasmehne lepim in upalnim besedam, ki jih je napisal dr. Ivan Prijatelj v svojem posmrtnem eseju pokojnemu pisatelju: »Svobodna je danes Cankarjeva domovina. Upajmo, da bo vsaj sedaj izginil Cankarjev navidezni problem — njegovega razmerja do domovine. Odprla pa se bosta drug drugemu s ključem, s katerim sta se bila zaprla drug od drugega: s smislom za lepoto in umetnost.« Kdo se ne bi še trpkeje razmisli ob optimističnem stavku v istem eseju: »S tem, da je Cankar naš in svoj umetniški čut tako uglasbil z jezikom, je dognal slovenski jezik do stila, zagotovivši mu častno mesto v Jugoslaviji, kateri bo Cankarjev jezik eden najlepših diademov z d a j i n v e d n o...« Kdo pa bi bil mogel tedaj slutiti, da bodo petnajst let pozneje Cankarjevi lastni rojaki plenili in trgali ta »diadem« iz šolskih čitank...

No, nič rekriminacij!

A ko človek danes ob tej obletnici spet tehta tega pisatelja lik, čuti, da mu je težje govoriti o njem kot kdajkoli. Tuj in samotni gleda v naš čas. Skrivnost njegovega življenja je bila v njegovi enkratnosti in nepovračljivosti. Neštetokrat si ga želimo, da bi še živel med nami, kako bi nam bil potreben, da bi še pel njegov bič, a vendar si ga ne moremo vmisliti v naš čas. Kajti kaj bi ta skoraj breztelesni človek s svojo čisto duševnostjo v tem do kosti izmaterializiranem času? Kaj njegova visoka, iz sanj in vizij spletena umetnost v tej dobi, ko nas sirova stvarnost tako pošastno bije dan na dan? Kaj njegovo nadzemljsko umetniško zvanje, ko velika vojna na našem planetu še ni zaključena, ko se milijonske armade brezposelnih deklasirancev bore z življenjem v prav tako strašnem boju, kot so se v svetovni vojni borile milijonske armade uniformiranih sužnjev. Saj smo videli, s kakšno muko je napisal svojo poslednjo knjigo »Podoba iz sanj« v dobi evropskega klanja! Kaj bi ta resnicoljubni, do drznosti odkriti duh v času, ko brutalno gospodujeta videz in laž; kaj ta prosti svobodnjak v družbi, ki malikuje silo in se suženjsko pokori demagoškim gestam posameznikov? Kaj bi zmogel ves njegov veliki pogum proti kolektivnemu nasilju družb in držav? Kaj bi ta po svoji naturi tako samoumevni slovenski in jugoslovanski človek v dobi umetno zverženih in do blaznosti pritiranih nacionalizmov, ta brezobzirni sovražnik vseh priučenihi fraz v brezdušni poplavi puhlih gesel in krilatic? Saj bi moral podleči, umolkni bi moral. In molk je za umetnika smrt. In res je podoba, kakor da v današnji družbi skoraj da ni mesta za umetnika; nova stvarnost terja spet delavcev in težakov.

Gorje pa narodu, če bi to umetništvo kdaj popolnoma zamrlo v njem. Kajti za Ivana Can-

Ivan Cankar:

Krvavi dnevi v Ljubljani*

Dne 20. septembra ob deveti uri zvečer je vojaštvo 27. pešpolka v Ljubljani umorilo dvoje mladih ljudi ter težko ranilo preko deset oseb; koliko je lažje ranjenih, doslej še ni znano. To je golo dejstvo, samobsebi tako strahovito, tako vnebovpijoče, da skoraj ni potreba pisati komentarja; napravi si ga lahko vsakdo sam v svoji duši in v svojem prepričanju.

Kaj je dalo povod temu groznemu ponočnemu umoru? Nekaj mladih, nespametnih ljudi je v petek in soboto zvečer »demonstriralo« po Ljubljani, razbilo par sto šip, prepevalo, žvižgalo in ukalo. To naj bi bila »revanša« za Ptuj, kjer so bili slovenski izletniki od nemških nacionalcev tepeni. Mi jih obsojamo že zategadelj, ker živ

* V nedeljo, 20. septembra 1908, zvečer so bile kot odgovor na napad, izvršen prejšnjo nedeljo v Ptuj na skupščinarje Ciril-Metodove družbe, v Ljubljani demonstracije, zoper katere je nastopilo vojaštvo. Bilanca: 2 mrtva, 16 težko ranjenih. Cankar je bil ves dan na Rožniku in ni vedel, kaj se je zgodilo. Prišel je v kavarno »Union« šele proti polnoči, in ko sem mu povedal, kako in kaj, je ves besen napisal gorenji sestavek, ki je izšel na prvem mestu »Rdečega prapora« od 25. septembra 1908 debelo črno obrobljen. Izšla sta samo prva dva odstavka; vse drugo, od »Ampak visoka deželna vlada je hotela drugače« dalje je bilo zaplenjeno. Po en izvod lista z vsem besedilom hrani študijska knjižnica, drugega imam jaz. Urednik lista, E. Kristan, je bil tedaj na Sušaku zaprt, pa je tako Cankar vskočil namesto njega. V sestavku omenjeni (baron Teodor) Schwarz je bil deželni predsednik kranjski. Vsaka beseda k sestavku, ki govori sam za sebe, bi bila odveč.

J. K.

krst na svetu ne more povedati, kaj naj bi se bilo doseglo z njimi in komu naj bi bile koristile. In baš zato, ker je bil ves ta mladinski bumel brez cilja, baš zato, ker v jedru ni bil drugega nič, nego pravi in pristni ljubljanski »hec«, — kdor je »demonstrante« opazoval, je to na prvi pogled lahko videl — baš zato bi se bila stvar v relativnem miru in brez vsega hudega izvršila in pričalo bi o nji edinole nekaj zdrobljenega stekla.

Ampak visoka deželna vlada je hotela drugače, visoka vlada je hotela krvi!

V nedeljo je vse kazalo, da je šunder pri kraju. Takrat pa je začelo demonstrirati po mestu orožništvo in vojaštvo — demonstrirati proti mirnemu prebivalstvu, ki se po svoji ogromni večini kljub vsem šovinističnim frazam ni dalo resno razburiti. Povedano bodi in pribito, da mladi »demonstrantje« nobenemu človeku niti lasu niso skrivili; pribito bodi, da ni obstajala niti najmanjša nevarnost za slavno privatno last; in predvsem bodi pribito, da ne vojaštva in ne orožništva nihče ni napadal, temveč da je svobodno in brez odpora komandiralo po mestu, kakor po zasedenem sovražnem kraju. Trdno stoji, da vojaštvo ni imelo v Ljubljani ničesar čuvati, ničesar varovati, ničesar braniti!

Kako torej si je razlagati ravnanje vlade? Kako ravnanje vojaškega poveljstva? Gruča ljudi, mladih fantov, žensk in otrok, stopi na ulico, poje in žvižga — pobesnel lajtnant komandira »Feuer!« in dvoje mrtvih leži v prahu! — Ali je ta grozota delo gole blaznosti, ali pa zavedne zločinske namere? Bodi že to ali ono: hudodelstvo je storjeno in zdaj se samo vpraša, kdo je hudodelec!

Ko je klical Schwarz vojaštvo na noge, je vedel sam in je moral vedeti, da vojaštva ni potreba. Poznati je moral nadalje tudi razpoloženje in moralno kvaliteto tistega polka, ki ga je klical. In iz vsega je moral sklepati, če ni popolnoma zabit, da ravno sam provocira konflikte, ki jih dotlej ni bilo. Kar je bilo jasno poslednjemu paglavcu v Ljubljani, je moralo biti jasno tudi deželnemu predsedniku Schwarzu — vsa krivda za nedeljske umore pada torej v prvi vrsti nanj! Obračunati bo treba z njim, korenito in kmalu! S krvjo oškropljen človek ne more biti ne dan gospodar dežele!

Glavna krivda pada na Schwarza, a ne edina! Kar je v nedeljo zvečer počelo vojaštvo po Ljubljani, je celo za Avstrijo nekaj nečuvenga! Pešaki in dragonci so aranžirali po mestu prave pravcate pogrome! Najmirnejšemu človeku je morala zavreti vsa kri ob teh azijskih brutalnostih. Avstrijska armada, tista armada, za katero žrtvuje ljudstvo milijarde in milijarde, tista armada je slavila v nedeljo zvečer svoj veliki praznik; zakaj slavno je premagala enega gimnazijca in eno kontoaristinjo! Morda bo ta žalostni večer marsikom odprl slepe oči, da bo spoznal vrednost in pomen militarizma in da se bo navadil po pravici spoštovati svetost uniforme; ter da bo marsikdo bolj natanko preštudiral, čemu je za rabo bajonet, ki ga je pohlevni državljani sam kupil in kam leti svinec, ki ga je sam plačal!

S smrtjo dveh mladih nedolžnih ljudi ni končana žalostna ljubljanska afera! O slavnih delih Schwarza in njegovih hlapcev ter o nasilstvih vojaštva bo govorilo še vrhovno ljudsko sodišče — ljudski parlament!

Lojz Kraigher :

Malenkosti

Spoznal sem ga kot šestošolec v »Zadrugi«, dijaškem literarnem društvu, kamor me je bil uvedel Dragotin Kette. Ivan Cankar je takrat trgal v brezobzirni kritiki lirski pesmi Antona Dermote. Bila je menda zadnja seja »Zadruga«. Potres je porušil Ljubljano in pregnal dijaštvo na deželo.

Na Dunaju sem s Cankarjem mnogo občeval, največ po kavarnah, pa tudi na njegovem stanovanju. Spominjam se, kako sem ga dobil v kavarni na Lerchenfelderici. Bral je nedeljsko »Arbeiter Zeitung« in predel nad njo kakor zaljubljen maček. Občudoval je list, njegove izdajatelje, njegovo vsebino in smer. Z vprav pobožno — skoraj otroško pobožno — zaljubljenostjo se je ogreval zanj.

V Ottakringu sem ga srečal na ulici, ko je ravno stopil iz trgovine s papirjem. V rokah je držal zavoj papirja in ga prav tako pobožno in zaljubljen božal kakor delavski dnevnik v kavarni. Bil je papir, ki si ga je kupil za svoj roman »Na klancu«. Takrat je še nosil naslov »Židana ruta«.

Nekoč smo se vračali iz nočne kavarne pri Zalazniku (pri dunajskem Zalazniku). Na ulici se mi je pridružil, da bo ugnal in prekosil pesnika Otona Župančiča. Pa ga je skritiziral Ivan Prijatelj in — zdi se mi — tudi Božidar Ferjančič in Ivan Cankar se je vdal in se sploh odrekel pesnikovanju. Posvetil se je prozi in samo še tu in tam napisal pesem, najrajši kak sonet.

Za dopisovanje nisem imel daru, zato so bile najine pismene zveze v prihodnjih letih silno rahle.

Ko je bil pri meni v Slovenskih goricah, je pisal »Lepo Vido«. Pisal je zelo počasi, mnogokrat samo par vrstic na dan, čeprav se je zelo mudil pri delu. Vse načrte je imel v glavi in skladal je na papirju šele dovršene stavke in odstavke, kakor zidar obsekane in sklesane kamne.

Največ sva takrat debatirala o slovenskem in jugoslovanskem vprašanju. Prepričana sva bila, da je Avstrija kakor sod smodnika, ki mora vsak trenutek eksplodirati. Kako se bomo uredili po zlomu pangermanske ideje? Novoilirci so klatili tepke Jakoba Frassa iz Cerovca. Za nas je bilo jasno, da je vse govoričenje o kulturni vzajemnosti južnih Slovanov samo krinka za politično vzajemnost. Govoriti je treba o kulturni vzajemnosti, misliti pa na politično združitev. Misel na jezikovno spojitve je bila nemogoča za nas, kakor je bila nekaj nemogoča za Prešerna. Da je treba danes — sto let po Prešernu — tu in tam še vedno

govoriti o njej, je sramota — ne za naše ljudstvo, za naš narod — sramota je za njega tršlo veje, za našo hlapčevsko inteligenco. Saj je bilo tudi naše ljudstvo hlapčevsko. Naša tradicija je taka, da smo bili zmerom samo podložniki. Če se je naš človek pogospodil, je najrajši utonil v tujstvu. Tudi našemu kmetu je imponiral samo tujec, ki je bil njegov gospod in gospodar in ki ga je za nagrado gledal zviška in ga preziral. A kmet se ni potapljal v tujstvu. Svoji duševnosti in slovenski besedi je ostajal zvest. Nižje duhovništvo je stalo po večini na njegovi strani in branilo pravice njegovega slovenstva; vendar je svoje lastno delo izpodkopavalo z nauki o vdanosti in pokorščini.

Ni mi treba na dolgo obnavljati spominov na razgovore z Ivanom Cankarjem o jugoslovanstvu. Vse to je on sam tako mogočno povedal in zapisal, da bi postalo povsod vse jasno v naši svobodni domovini, če bi ponatisnili in plakativno po vsej državi — v ministrstvih in vseh uradih, v uredniških in javnih prostorih in po vseh cestah in ulicah — njegovo predavanje z dne 12. aprila 1915 v ljubljanskem Mestnem domu. Priredila ga je »Splošna delavska Vzajemnost« in nosilo je naslov »Slovinci in Jugoslovani«. Avstrijsko sodišče pa je predavatelja obsodilo na teden dni zapora, ki ga je Cankar tudi odsedel.

»Pustimo Avstrijo, naj pogine v svojem lastnem dreku,« je takrat Cankar ekstemporiral. In to se je Avstriji res zgodilo. Naj bi se spomnili na to današnji dediči tedanjih novoilircov — naši jugoslovenarji. V svobodni domovini se ne sme goditi, kar se je godilo v Avstriji. V svobodni domovini se ni bati, da bi poginila ta sama. Zgoditi bi se moglo to samo tistim, ki bi pozabili, da živimo — v svobodni domovini.

»Najbolj gnusni, res — gnusni! — pa se mi zde tisti ljudje, ki čisto brez vzroka in povoda spravljajo v zvezo s političnim jugoslovanskim vprašanjem še slovenski jezik. Kar ponujajo ga, kar mečejo ga čez mejo, še ne vprašajo, kdo bi več zanj dal,« je vzkliknil v svojem predavanju Ivan Cankar. Nasledniki tistih ljudi pa so krivi, da že

Pri takšnih razmerah bi se Ivan Cankar bržkone že odpovedal kaj in ostal bi mu samo še — cviček.

Lojze Kocmur:

Odlomek iz pisma*

Na sveti večer 1935.

...Želiš, da naj kaj napišem iz svojih spominov na Ivana Cankarja. Srečanja z njim so se mi globoko vtisnila v spomin in obnavljal sem jih v duhu vsakokrat, kadar sem čital njegova dela in tudi ob doživljanju trenutkov, ki so me spominjala nanj ali na zgodbe, tako mojstrsko opisane v njegovih delih. In takih trenutkov ni bilo malo. Težko je pisati spomine o človeku, ki je tako globoko vplival ne samo na mišljenje, nego tudi na čustvovanje.

Malo jih je, ki s svojim delom globoko vplivajo na miselnost svojih sodobnikov, ki ostavljajo globoke brazde še v celi vrsti njim sledečih pokolenj. Kadarkoli sem čital Cankarja in kadarkoli sem se ga spominjal, zdelo se mi je, ko da se skozi strani njegovih knjig in skozi ozke odprtine spominov prerivajo množice trpečega slovenskega naroda, ki jočejo, pretijo, obupujejo v lastni nemoči; sanjajo, upajo, doživljajo razočaranja, pa kljub vsemu samozavestno korakajo. Toda če se natančneje pogleda, je tu prav za prav le en del njegov — njegov boljši del, tisti del, ki ima bodočnost pred seboj. Osnovna misel —: ne razočaranje in obup, temveč pot preko tega na zanesljivo, trdno cesto.

Prvič se ga spominjam nekega zimskega večera. Pravkar sem bil zaspal, ko me predramijo glasni glasovi v bližini. Bil je prav tistega dne

* Prvotno namenjeno za »Književne eseje« nekkih piscev, ki jih je bil nameraval izdati dr. Lojz Kraigher za letošnjo veliko noč.

sikdo ne umre pravočasno. Cankar pa je bil toliko prebrisan, da jo je ravno še pravi čas odkuril s tega sveta. Sam s svojim »papirnatim mečem« bi nam ne bil mogel (dosti ali nič) pomagati, le sebe bi oškodil. Nobena sila tega sveta bi Cankarja ne bila mogla pritirati do tega, da bi uvaževal praktične razmere in da bi molčal, kadar je treba na ves glas kričati.

Gloriola njegovega mučeništva bi bila še nekoliko večja in svetlejša, — to bi bil po prevratu edini naš dobiček od njega...
Ave, amice!
H. Smrekar.

Sodelavce, naročnike, prijatelje

prosimo, da nam oprostite zamudo, ki je nastala zaradi preselitve tiska lista iz Kranja v Zadrugo tiskarno v Ljubljani na Tyrševi cesti št. 17. V delno nadomestilo smo izdali zato pričujočo številko v povečanem obsegu kot dvojno številko. V bodoče bo list seveda spet redno izhajal.

Uredništvo in uprava »Slovenije«.

Iskal sem tebe. Ko me ugleda, me pokliče. Jel se je razgovarjati z mano. Ne vem, če je umel še kdo tako zaupno in razumljivo govoriti z menoj kakor on. Izvlekel je beležnico, nekaj napisal, iztrgal in stopil k sosednji mizi, kjer je sedel, kakor sem pozneje izvedel, knjigarar Schwentner. Le-ta je podpisal, nakar sem odšel v knjižarno, kjer sem dobil Milčinskega »Tolovaja Mataja« in prevod Kiplingove »Džungle«. V eno teh je Cankar napisal posvetilo in mi obe knjigi podaril.

Poslednjič sem ga videl na smrtni postelji. Večkrat ste govorili, da ga bomo obiskali. Nekega deževnega dne reče mama: »Cankar bo umrl.« Peljala naju je z Ivanom v bolnišnico. Ležal je v posebni sobici. Ob postelji usmiljenka in še dva ali trije moški, med njimi pisatelj Finžgar. Bil je nezavesten in hrčal. Od časa do časa mu je vtaknila usmiljenka v usta cevko iz neke posode, nakar je usta zopet zaprl. Videl sem ga poslednjikrat, umrl je še isti dan.

Druge pisatelje sem bral, ker so mi bili priporočeni; Cankarja pa, ker sem ga poznal samega in ga imel rad, dasi sem ga od začetka težko razumel. Ne vem, pri kateri priložnosti mi je podaril rokopis »Šopek cvetic« (ki ga tudi ima dr. Izidor Cankar). Prvikrat sem globlje dojel njegove črtice in povesti v dijaškem domu v Ptuj (1921—1922), ker sem se z ozirom na svoja leta in kot prvič daleč od doma čutil osamljenega. Tedaj sem z vso vnemo bral, karkoli od njega mi je prišlo pod roko. Spominjam se, da sem na platnice lista (»Vila«), ki sem ga izdal, napisal v »listnici uredništva«: »Vzemite si za zgled Cankarja.« Pisal sem sam, vsenaokoli sneg, Ljubljana tako daleč. Moje misli so bile tedaj na Rožniku, prav kakor nocojšnji božični večer.

Spet sem se ga spominjal v tujini — najprej na Dunaju. Spomnil sem se ga, začuvši beračevo lajno, pri srečavanju siromašnih slovaških in čeških služkinj... po vrsti vseh tipov iz njegovih spisov. Hrepenel sem pogledati v sobo, kjer je snoval in koval, toda bil sem tujec v velikem mestu. In ko se mi je zgodilo, da sem bil brez stanovanja in kruha in sem taval po ulicah ali se grel ponoči ob cestnem ognju, sem se spomnil »pisma z desetico«... Mislil sem nanj, zroč v kalne valove Amurja in ždeč pred nomadskimi šotori, prisluškujoč zategnjenim melodijam pesmi puščavskih sinov.

Mislil, da ne pretiravam, če rečem, da je Cankar s svojimi deli dal osnovo mojim nazorom. In to je mnogo. Bral sem Jurčiča, bral Stritarja, Levstika in druge; toda globlji vpliv je imel na mene le on. Karkoli sem novega zvedel in se učil, sem dovajal v sklad z njim in gradil na tisto, kar sem se bil naučil od njega. Dejansko se to ne dogaja samo z menoj, temveč s celim pokolenjem. On mi je bil kakor za celo pokolenje nujen člen v verigi starejših — Levstika, Prešerna, Jurčiča, Stritarja, k novim, ki prihajajo in še morajo priti. Razumeti Cankarja, se pravi razumeti naše slovenske razmere — in tudi slabosti. Le kdor pozna razmere, more poznati in razumeti Cankarja. Brez razumevanja enega ni razumevanja drugega. Oblikovanje mišljenja družbe se tu pokazuje kot zgodovinski razvoj celih pokolenj. Od njega je treba graditi naprej in ga dopolnjevati. To pa je mogoče le, če ga razumemo.

Samo naše majhne domače razmere so bile preozke, da bi bil mogel povesti ljudi, ki se gnetejo v njegovih knjigah, na široko in trdno cesto. On je tako močno vplival na našo miselnost in jo oblikoval, da bi ga moral sleherni študirati in skušati spoznati, kod moramo naprej. Treba je pogledati le malo globlje, da spoznamo, da je od Levstika skok v sedanost in jutrišnjost nemogoč brez Cankarja.

Našim prijateljem!

Naš tednik »Slovenijo« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvorno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Naslove novih naročnikov naj pošiljajo naši prijatelji na naslov: UPRAVA TEDNIKA »SLOVENIJA«, LJUBLJANA, TYRŠEVA CESTA 17.

Uprava tednika »Slovenija«

Opazovalec

Izbran fižol

21.

Jugopravnikom (nacionalnim slušateljem prava) v vednost!

Advokat in senator Dimitrij Iliđanović iz Niša, rojen Kragujevcem, je pri ministrstvu pravne ustanovil sklad za dijake-pravnike, ki bodo — če ustrezajo spodaj naštetim pogojem ustanove — prejeli po tisoč dinarjev mesečne štipendije. Pogoji so pa ti-le: prava se bo moral učiti dijak na pravniški fakulteti v Belgradu, biti bo moral zelo priden in dobrega obnašanja, siromak, **nacionalen, Srbijanec iz predkumanovske Srbije in pravoslaven.**

Način izključitve drugačnih dijakov prava me je napotil, da sem šel pogledat, kako je ta senator politično opredeljen. Slutnja se mi je potrdila: Dimitrij Iliđanović je član kluba senatorjev jugoslovenske nacionalne stranke, njegovo ime je med tistimi 41 senatorji, ki so glasovali na povelje sklepa kluba JNS za poročilo večine finančnega odbora v senatu in ki so na ta način izpričali vso svojo zvesto in vdano jugoslovensko dušo.

Nam premislek ni več potreben, mislimo pa, da bi bil potreben tistim študentom, ki vsikdar zatrjujejo, da so nacionalni jugosloveni. V ostalem je pa Iliđanović nedvomno pristnega jugoslovenskega izvora.

22

Križ je,

ako si krajevni dopisnik glavnega dnevnika dravske banovine, katerega idejni vodja ne zavpije ob vsaki priliki »Vive la France!«, posebno pa ne za vsako ceno. V takem primeru je res spodobno, ako poročas o predstavah »Mam zzele Nitouche«, in ne o predstavah »Mamzelle Nitouche«. V spominu ti je pač ostalo, da se ena črka piše dvakrat, toda katera? Kdor ne verjame, naj si poišče »Jutro« z dne 25. 4. 1956. Na 5. strani bo našel vse.

23.

Amanet

Jugoslovanski oddelek mednarodne zveze žen za mir in svobodo pobira podpise za svojo mirovno akcijo tudi pri nas. Podoželska podružnica kolesa jugoslovanskih sester je bila naprošena, naj sodeluje. Sodelovanje je pa odbila, češ da je povpraševala centralo v Ljubljani, kaj naj stori, da pa ni dobila nobenega odgovora, zato ne stori pač nič. Dotično obvestilo je končala z besedami:

»Kola srpskih sestara« zbirajo podpise, »koli« jugoslovenskih sester pa povprašujejo centralo. No, so pa zato namesto njih delavke zbrale v tistem kraju 143 podpisov za mir in zoper — fašizem. Z.

V škipicah

Minister dr. Krek je preteklo nedeljo v svojem govoru v Grobljah pri Domžalah omenil tudi kerestinske dogodke. Takole je njih pomen, izvor in vzrok pravilno označil:

»Veste, kaj so počenjali pred nekaj leti z mirnimi državljani orjunci in druge uniformirane organizacije. Kar se dogaja danes na Hrvaškem, je odgovor na tiste čase.«

Kratko, stvarno, resnično. In zato pravilna obsodba jugoslovenskega nasilnega protiljudskega nacionalizma. Če bi bile tudi prejšnje vlade tako mislile in seveda tudi tako delale ter zapirale nacionalistične pretepače, koliko pretresljajev, koliko hudodelstev bi ne bilo.

Le zakaj navaja »Jutro« te besede. Zgolj kot poročevalec? Poznamo ga in vemo, da zamolčuje

tudi važne stvari in dogodke, kadar mu ne grejo v koš. Ker bi bilo samo proti nasilju? Ko pa vsakdo ve, da so bili nacionalisti vseh vrst zmeraj njegovi miljenčki in da je bil dr. Žerjav sam za živih včlenjen pri Orjunci.

Ne, »Jutro« čuti, da bo našemu centralističnemu nacionalizmu kmalu odklenkalo. Saj mu mora biti bridko pri njegovi jugoslovenski duši, ko bere in sliši dan za dnem, kako vse obsoja centralizem, tudi tistega s krinko »široke samouprave«, in ko ga ni, ki bi se upal sploh le zagovarjati ga. In ker vse to ve, si išče že sedaj moralni alibi.

Skrb vseh pravih Slovencev bodi, da se mu to ne posreči.

Mar naj res krivci naše nesreče še zmeraj govorijo v našem slovenskem imenu?

Anketa za čistost jezika

Ta je bila sklicana za 21. aprila t. l. Pa ne pri nas, temveč v Zagrebu. Na anketi so tudi sklenili osnovati hrvaško jezikovno društvo.

Zdi se nam, da bi bilo za naš tako društvo še vse bolj potrebno. Kajti kakor kvarji zlasti jugoslovenska časnikarija slovensčino, to je brzkone edinstven primer na vsem svetu. Če kvarijo drugje materinščino, se to dogaja bolj iz neke umske lenobe in površnosti, kakor po načrtu. Pri nas pa prihaja k temu lastnostima še prepričanje, da se s kvarjenjem slovenskega jezika dela v jugoslovenskem smislu ter zavesti, da se bo s tem kvarjenjem in potvarjanjem oslabilo odpornost slovenskega naroda proti centralizmu, da se bo zlomila njegova volja za pravico in enakopravnost.

Upamo pa, da ni več daleč čas, ko bomo zaznamovali lahko javno te in take škodljivce za to, kar so. In lahko bo to zaznamovanje: samo njihovo pisano besedo bo treba navesti.

Dopis in odpis zaradi „Spomenika“

G. I. H. v Ljubljani. Da Vam ni naš sestavek o »Spomeniku« prav nič všeč, nam pišete, in da izvajate vse naročniške posledice iz te svoje nezadovoljnosti z nami. V Vašem pismu pa je precej občutnih zmot. Motite se najprej, prav nobenega protislovja ni v naših besedah o spomeniku in v prejšnjih naših besedah o bolnišnicah. Nikjer nismo zapisali, naj se zbira denar za bolnišnico ali sploh kake naprave, za katere plačujemo državi davke in katerih postavljanje in vzdrževanje spada v kategorijo med naloge države. In slej ko prej se bomo upirali, da bi se na kakršenkoli način, bodisi tudi samo s tako imenovanimi »prostovoljnimi« prispevki naših ljudi ali samoupravnih teles, razbremenjevala osrednja uprava, ki je v določeni namen že pobrala denar, in da bi tako omogočali čaršiji, da se še bolj bogati iz naših žuljev. Toda, kolikor vemo, se z nabranim denarjem ni nameravala zidati ali povečati državna bolnica, ampak občinska. Ne glede na to je pa tudi sicer več ko dovolj potrebe za človekoljubne naprave take vrste, ki ne spadajo v državno področje. Vse to pa le kot samoumevnost bolj mimogrede. Proti čemur smo v svojem sestavku najbolj protestirali, to je prvič vprav patridiotična domneva nekaterih, da bi človekoljubna naprava, kakor je bolnišnica, ne bila dostojen spomenik, in pa drugič poskus, uporabiti zbrani denar proti volji in želji darovalcev, pri čemer se menda namerava vnaprej udušiti vsak morebitni protest s patriotičnimi gesli.

Prav Vi, g. I. H., poznate zelo neposredno zgodovino našega oficialnega spomenikovanja v prejšnjih dneh. Dovolj klavirno je bilo. Dalmatin, Kopitar, Miklošič, Simon Jenko, Gregorčič, Levstik, Jurčič niso dobili spomenika in tudi Cankar bi ga ne bil dobil. Saj nima niti danes spomenika v Ljubljani Cankar, naš največji genij za Prešernom, in ga tudi ne bo dobil, dokler ne bodo imeli pravi zastopniki Slovencev in slovenstva pri nas besede: zakaj ponižen je bil premalo in Slovenec je bil preveč. In kakor včasih mnogim nemškutarjem, je danes mnogim jugoslovenarjem njegova beseda v spotiko in pohujšanje, da so najrajši tiho ob njej.

In tudi to veste: Ko za vse te slovenske može ni bilo spomenika, je pa dobil spomenik avstrijski cesar Franc Jožef. Menda zato, ker je rad podarjal, da je »ein deutscher Fürst« — nemški knez. Menda tudi zato, ker je rekel, da slovenskega vsučilišča ni treba, ali pa zato, ker je z denarjem, ki so mu ga dali tudi slovenski državljani, omogočil ustanovitev nemškega gledališča v slovenski deželi in v slovenskem mestu, v Ljubljani, za slovensko gledališče v slovenski deželi mu pa ni bilo.

Če je kaj nerazumljivega, je kvečjemu ta trdovratni odpor in boj proti temu, da bi se postavila človekoljubna naprava kot spomenik. In pa boj zoper to, da bi o tej stvari odločilo ljudstvo. Mar se kdo boji, da bi ljudstvo, da bi ljudski instinkt pravega ne zadel? Da mu je treba povsod in v vsaki stvari varušta?

Samo en odgovor je mogoč, razen za tiste, ki stoje onstran slovenske bariere. Za nas pa, ki smo načelni in dosledni do kraja, je tudi samo ena rešitev mogoča.

Mali zapiski

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigo »San slobodne Crnogorke«, ki jo je spisal J. M. Brajović in je izšla v Detroitu v Severni Ameriki.

O požrtvovalnosti — drugih.

O priliki bega abesinskega cesarja Haileja Selassieja v francosko Somalijo piše »Prager Tagblatt«:

Cesar je preveč povezal svojo usodo z usodo države, da bi mogel biti njegov odhod po številnih razglasih, v katerih je obljubljal, da bo vztrajal do kraja, samo prehodna doba vojne, ki jo bo kmalu nadomestila druga. Primera uč — kolikič že? — kako je treba biti previden pri junaških napovedih, s katerimi hoče vžgati kak vladar svoje ljudstvo do skrajnih naporov z obljubo, da bo zastavil lastno osebo. Po navadi ostane pri ti-

Posnemanje.

»Illustrierte Zeitung«, ki izhaja v Leipzigu, prinaša za Hitlerjev rojstni dan sliko, ki si jo je dal očitno Hitler sam napraviti. Kaže ga, kako sedi, z državnim obrazom, naslonjen na stolu, ob nogah pa leži pes.

Slika je v svojem motivu precej znana: Bismarcka so večkrat upodabljali v slični pozi.

Urednik in izdajatelj: Karel Andreč v Ljubljani.

Nova založba v Ljubljani, r. z. z o. z.

(Kongresni trg)

priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

19 zvezkov z uvodi in opombami iz Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha.

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine.

Zadružna tiskarna

registrovana zadruga z omejeno zavezo

v Ljubljani, Tyrševa (Dunajska) c. 17

Priporoča se za tiskanje časopisov, revij in knjig; reklamnih letakov, lepakov, vabil za gledališke odre in koncerte; vizitk, kuvert, tiskovin za urade, banke, hranilnice, posojilnice in trgovine ter vseh v tiskarsko stroko spadajočih del.

Telefon št. 30-67. — Poštno čekovni račun št. 14.948